

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 12/2004 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av 18 § gymnasielagen

Till kulturutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 20 april 2004 en proposition med förslag till lag om ändring av 18 § gymnasielagen (RP 47/2004 rd) till kulturutskottet för beredning och bestämde samtidigt att grundlagsutskottet ska lämna utlåtande till kulturutskottet.

- direktör Eeva-Riitta Pirhonen, undervisningsministeriet
- professor Pentti Arajärvi
- professor Mikael Hidén
- professor Veli-Pekka Viljanen.

Dessutom har utskottet fått ett skriftligt utlåtande från

- lagstiftningsråd Sten Palmgren, justitieministeriet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att gymnasielagens bestämmelser om studentexamens struktur ändras. Studentexamen ska enligt förslaget omfatta minst fyra prov. Endast ett av dem, provet i modersmål och litteratur, är obligatoriskt för alla. Enligt propositionen blir provet i det andra inhemska språket valfritt.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft så snart som möjligt sedan den har antagits och blivit stadfäst, dock tidigast den 1 juni 2004. Lagen

föreslås bli tillämpad första gången på studentexamen vid det andra examenstillfället 2004.

I motiven till lagstiftningsordning gör regeringen en bedömning av hur de föreslagna bestämmelserna förhåller sig till grundlagens bestämmelser om språkliga rättigheter. Regeringen menar att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men anser det dock önskvärt att grundlagsutskottet ombes yttra sig om propositionen.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Studentexamensstrukturen

Enligt 18 § 2 mom. i lagförslaget ska alla som deltar i studentexamen avlägga provet i modersmål och litteratur. Dessutom ska de enligt eget val avlägga tre prov av en grupp som består av provet i det andra inhemska språket, provet i ett främmande språk, provet i matematik och provet i realämnena. Ändringen ökar valfriheten i studentexamen med hänsyn till att det bara är matematiken och realämnena som är valbara i den gällande lagen. Ändringen påverkar inte antalet obligatoriska prov i examen.

Regeringen föreslår att de bestämmelser som medgett försök med studentexamen stryks i lagen. Med hänsyn till grundlagens jämlikhetsbestämmelser tillstyrker utskottet förslaget att de långvariga strukturförsöken gällande studentexamen upphör (GrUU 58/2001 rd, s. 2/II).

I 17 § 1 mom. i grundlagen sägs det att Finlands nationalspråk är finska och svenska. Enligt 2 mom. ska vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk tryggas genom lag. Momentet ålägger dessutom det allmänna att tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällslika behov enligt lika grunder.

Grundlagens bestämmelser om språkliga rättigheter har enligt förarbetena till översynen av de grundläggande fri- och rättigheterna betydelse t.ex. för ordnande av skol- och andra bildningsförhållanden (RP 309/1993 rd, s. 69). Om man ser till skolförhållanden och undervisning handlar grundlagens 17 § 2 mom. i allt väsentligt om vars och ens rätt att få undervisning i och på sitt eget språk. För gymnasieundervisningens del bekräftas detta av grundlagens 16 § om vars och ens möjligheter att enligt särskilda behov få annan än grundläggande utbildning. Om gymnasieutbildningen avslutas med en studentexamen eller inte, hurdan denna examens finstruktur är eller på vilket sätt eller i vilken form examen av-

läggs är däremot faktorer som saknar relevans med avseende på elevens grundläggande språkliga rättigheter, menar utskottet.

De föreslagna bestämmelserna rubbar inte nationalspråkens ställning som undervisningsspråk eller läroämne i gymnasieutbildningen. Förslaget kan på denna punkt behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Lagstiftningen kan, anser utskottet, på sikt få konsekvenser för den rätt var och en enligt grundlagens 17 § 2 mom. har att använda sitt eget språk hos domstol och andra myndigheter. Effekter av detta slag kan eventuellt uppstå om exempelvis en allt större skara gymnasieelever låter bli att avlägga provet i det andra inhemska språket i studentskrivningarna. Detta åter kan påverka de gymnasieutbildades kvalifikationer när det exempelvis gäller att uppfylla det lagfästa kravet på språkkunskaper för tjänstemän. Därför understryker utskottet vikten av att regeringen följer hur undervisningen på och i de nationella språken utvecklas i såväl kvantitativt som kvalitativt hänseende och i förekommande fall griper in för att tillgodose de grundlagsfästa språkliga rättigheterna. Utskottet påpekar att statsrådet enligt språklagens 37 § varje valperiod som komplement till berättelsen om regeringens åtgärder ska lämna en berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen och om hur de språkliga rättigheterna förverkligats samt vid behov även om andra omständigheter som gäller språk.

Andra observationer

Studentexamensnämnden. I 18 § 3 mom. föreskrivs det att undervisningsministeriet tillsätter en studentexamensnämnd. Närmare bestämmelser om nämnden och dess uppgifter utfärdas genom förordning av statsrådet.

Utskottet har tidigare påpekat att "det ingår i studentexamensnämndens uppgifter att utöva offentlig makt. På grund av 119 § 2 mom. grundlagen måste det därför bestämmas genom lag om de allmänna grunderna för nämnden". Enligt förarbetena till grundlagen avses med "allmänna

grunder" främst enhetens namn, bransch och huvudsakliga uppgifter samt dess behörighet (RP 1/1998 rd, s. 174/II). Den föreslagna bestämmelsen är bristfällig på denna punkt, eftersom studentexamensnämndens huvudsakliga uppgifter inte framgår av lagen. Till de allmänna grunderna hör också enligt utskottets mening en eventuell tidsbegränsning för organets mandatperiod. Bestämmelsen måste kompletteras till denna del.¹ Detta är en förutsättning för att lagförslaget ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Rätt att delta i studentexamen. Bestämmelser om rätt för andra än i gymnasielagen avsedda studerande att delta i studentexamen utfärdas enligt 18 § 4 mom. genom förordning av statsrådet. Det öppna normgivningsbemyndigandet är problematiskt med hänsyn till grundlagens 80 § 1 mom., där det sägs att det genom lag ska utfärdas bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter. På det individuella planet är rätten att delta i studentexamen viktig, eftersom examen genererar en allmän behörighet att fortsätta studierna vid en högskola. Be-

stämmelsen måste ses över för att lagförslaget ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning på denna punkt.

Författningsnivån i fråga om studentexamen. Grundlagsutskottet har tidigare fäst uppmärksamheten vid att nästan hela regelverket om studentexamen ingår i författningar på lägre nivå än lag (GrUU 58/2001 rd, s. 3/II). I studentexamensförordningen ingår också bestämmelser om sådana för de studerandes rättsliga ställning och rättssäkerhet viktiga frågor som enligt grundlagen bör regleras i lag. Utskottet har påpekat att det i förordningen föreskrivna förbudet att söka ändring på grund av 21 § 1 mom. och 107 § i grundlagen inte kan tillämpas när studentexamensnämndens beslut gäller en elevs rättigheter eller skyldigheter.

Enligt information till utskottet har regeringen vidtagit åtgärder för att anpassa lagstiftningen om studentexamen till kraven i grundlagen. Utskottet uppmanar regeringen att slutföra åtgärderna med det snaraste (GrUU 58/2001 rd, s. 3/II).

Utlåtande

Grundlagsutskottet anser

att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning förutsatt att utskottets konstitutionella anmärkningar om 18 § 3 och 4 mom. beaktas på behörigt sätt.

¹ Bestämmelsen kunde exempelvis ges följande formulering: "Undervisningsministeriet tillsätter för tre år i sänder en studentexamensnämnd med uppgift att leda och ordna studentexamen samt svara för genomförandet av examen. Närmare bestämmelser om nämnden och dess uppgifter utfärdas genom förordning av statsrådet."

GrUU 12/2004 rd — RP 47/2004 rd

Helsingfors den 5 maj 2004

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Kimmo Sasi /saml
vordf. Arja Alho /sd
medl. Leena Harkimo /saml
Hannu Hoskonen /cent
Roger Jansson /sv
Irina Krohn /gröna
Miapetra Kumpula /sd
Henrik Lax /sv
Markus Mustajärvi /vänst

Reino Ojala /sd
Klaus Pentti /cent
Markku Rossi /cent
Simo Rundgren /cent
Arto Satonen /saml
Seppo Särkiniemi /cent
ers. Toimi Kankaanniemi /kd
Veijo Puhjo /vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Wallin
utskottsråd Sami Manninen.